

Wydział Pedagogiki i Psychologii
Zakład Psychologii Ogólnej

DOROTA TURSKA

Maria Braun-Gałkowska, „W tę samą stronę”. Książka dla nauczycieli o wychowaniu i lekcjach wychowawczych, „W tę samą stronę”. Antologia tekstów, tom 1 i 2, wybór i opracowanie M. Braun-Gałkowska, A. Gutowska. Zespół współpracujący: M. Fajkowska, E. Filipek, A. Gała, J. Gałkowski, M. Grygielski, A. Gutowska, W. Otrębski
(Wydawnictwo Krupski i S-ka, Warszawa 1994)

Maria Braun-Gałkowska, „W tę samą stronę”. A Book for Teachers About Education and Tutorials, „W tę samą stronę”. An Anthology, volumes 1, 2, selected and edited by M. Braun-Gałkowska, A. Gutowska. Contributed by M. Fajkowska, E. Filipek, A. Gała, J. Gałkowski, M. Grygielski, A. Gutowska, W. Otrębski. Krupski and Company Publishing House, Warsaw 1994

„Głównym plusem życia nauczyciela jest obcowanie z młodymi i pomaganie im w rozwoju”. To podsumowanie wykładu Marii Braun-Gałkowskiej zapamiętałam ze szczególną satysfakcją.¹ W moim przeświadczeniu są to bowiem słowa głęboko prawdziwe w odniesieniu do ich autorki, jej osobiste credo, uwierzytelnione efektywnym działaniem. Marii Braun-Gałkowskiej „obcowanie z młodymi” przybiera różnorodne formy, których cechą wspólną jest świadome nadawanie tym kontaktom znaczenia wychowawczego. Czymże bowiem jest pomoc w rozwoju, jeśli nie wychowaniem? A. Braun-Gałkowska jest wychowawcą o wysokim stopniu kompetencji, wynikającej z połączenia wiedzy teoretycznej (profesor KUL, kierownik Katedry Psychologii Wychowawczej) z działalnością psychoterapeuty oraz doświadczeniami matki zaangażowanej w rozwój czworga własnych dzieci. Autorka podejmuje także prace publicystyczne i popularyzatorskie, przekazując czytelnikom ważne treści psychologiczne językiem prostym,

---

¹ Powołuję się w tym miejscu na wykład „Którzy bez wiosny rok by mieć chcieli”, wygłoszony podczas sympozjum Koła Naukowego Studentów Pedagogiki KUL, Lublin 1993, por. także Antologia tekstów, tom I, s. 103.

a jednocześnie mocno osadzonym w powszechnie zrozumiałym kontekście literackim i kulturowym. Niejednokrotnie miałam okazję stwierdzić, jak wysoko oceniane są przez młodzież *Trudne pytania. Listy o życiu i miłości*, jak wielu młodych ludzi zainteresowanie psychologią zapoczątkowała lektura *Psychologii domowej*. Są to bowiem książki pisane z pozycji wychowawcy, który pomagając innym ma zdolność ciągłego od nich uczenia się oraz świadomość wynikających stąd własnych korzyści psychologicznych. W taki zatem afirmacyjny sposób Braun-Galkowska rozumie proces wychowawczy, ujmując go jako wzajemne wzbogacanie osobowości wychowanków i wychowawcy, pod warunkiem że dążą ku wspólnym celom, czyli „idą w tę samą stronę”.

Recenzowana pozycja jest odpowiedzią M. Braun-Galkowskiej i zespołu jej współpracowników na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej opracowania książki o wychowaniu, adresowanej przede wszystkim do nauczycieli-wychowawców klasowych. Praca ma jednak taką postać, aby mogła pomagać w rozwoju i w samorozwoju wszystkim uczestnikom procesu wychowawczego (młodzieży, rodzicom, katechetom itp.). Książka stanowi 3-elementową całość. Część pierwsza zawiera rozważania teoretyczne („czym jest wychowanie”) oraz projekty spotkań wychowawczych – autorską próbę przekładu własnej koncepcji na konkretne zadania. Pozostałe części – tom 1 i 2 – są antologią tekstów, umożliwiającą nauczycielowi przygotowanie wzmiankowanych spotkań. Jest to jednocześnie propozycja lektury dla samej młodzieży, uzupełniona o wykaz pozycji dodatkowych. Zainteresowany czytelnik otrzymuje zatem heurystyczny program realizacji problemów, które – zdaniem Braun-Galkowskiej – „w wychowaniu wydają się ważne”. O przydatności tej książki w pracy konkretnego nauczyciela zdecyduje przede wszystkim jednak zbieżność z autorskim rozumieniem wychowania. Dlatego już we wstępie – w moim odczuciu doskonale napisanym – znajduje się klarowna prezentacja tytułowych zagadnień po to, aby „[...] ułatwić Czytelnikowi szybką orientację w tym, z jakiego rodzaju książką ma do czynienia. Jeśli takie podejście do wychowania jest mu całkiem obce, nie będzie podobać mu się i dalszy ciąg, który tę myśl rozwija” (s. 8). Nie pretendując w tym miejscu do rozwinięcia tej myśli, lecz jedynie do jej syntetycznego przedstawienia, należy podkreślić autorskie rozumienie procesu wychowawczego jako interakcji dwupodmiotowej, „symetrycznej”, z jednakowym znaczeniem przypisywanym jej uczestnikom. Odmienne zaś rozkłada się przede wszystkim odpowiedzialność, stanowiąc istotny atrybut dobrego wychowawcy. Ścisłe łączy się ona z przyjęciem przez wychowawcę celu wychowania jako wspólnego zbliżania się do naczelnych wartości ludzkich, funkcjonujących w praktyce jako aksjomaty moralne. Jest to stanowisko zupełnie odmienne od tez zawartych w podręcznikach teorii wychowania i przyjętych potocznie przez wielu nauczycieli: „Cele wychowania obejmują [...] dyspozycje i cechy osobowościowe, które pragniemy przyswoić wychowankom” (H. Muszyński 1976, s. 153).

W moim odbiorze Braun-Gałkowska wykazuje dwa błędy logiczne cytowanego przeze mnie – jako przykładowe – stanowiska. Pierwszy dotyczy traktowania wychowanka jak „tworzywo” – przedmiot działań. Widzę tutaj ogromną zbieżność z koncepcją podmiotowości, a właściwie orientacji podmiotowej wychowanka, opracowaną przez zespół pod kierunkiem A. Guryckiej (Gurycka 1986, 1989). Błąd drugi określa brak „etycznego zakotwiczenia” celu wychowania, co może prowadzić do stawiania znaku równości pomiędzy wychowaniem a manipulacją czy tresurą. Wspólne odkrywanie ważnych ludzkich wartości wymaga także – zdaniem autorki – rezygnacji z podających metod przekazu i stereotypowości sytuacji szkolnych. Dlatego proponuje organizację lekcji wychowawczych w formie spotkań, podczas których uczniowie mają okazję do zastanowienia się nad jakimś tematem i dyskusowania o nim. Duże znaczenie przykładu do zewnętrznej oprawy tej organizacji, postulując np. ustawianie krzeseł w krąg, z niczym nie wyróżniającą się pozycją nauczyciela. Sposób prowadzenia kolejnych spotkań jest przez autorkę dokładnie zaprojektowany, ze szczególnym zwróceniem uwagi na ich stały element – ćwiczenie umiejętności pogłębionej koncentracji. Lekcje wychowawcze w tym ujęciu były wielokrotnie realizowane przez różnych nauczycieli², których uwagi i opinie zdecydowały o ostatecznym kształcie projektów. Są to zajęcia zasadniczo przeznaczone dla młodzieży starszych klas szkół podstawowych oraz szkół średnich różnego typu. W tym drugim przypadku określono różnice pomiędzy sposobem odbioru tematów przez „typowego” licealistę a np. ucznia szkoły zawodowej. Są to informacje istotne dla nauczycieli, uwrażliwiające ich na specyficzne trudności w prowadzeniu zajęć wychowawczych. Omawiana koncepcja pracy wychowawczej nie powinna być jednak, w rozumieniu autorki, odbierana przez nauczycieli jako sterujący algorytm. Jest to jedynie propozycja inspirująca, okazja do porównań „prywatnej” teorii i praktyki wychowawczej z dorobkiem innych, w końcu – mobilizacja do dalszego samorozwoju.

Jak już wspomniałam, 45 konkretnych tematów spotkań, dotyczy „problemów ważnych w wychowaniu”. Rozpoczyna je ćwiczenie umiejętności powitania i autoprezentacji, tak przydatnych nie tylko w pierwszej klasie nowej szkoły, lecz i w wielu sytuacjach wyłącznie towarzyskich. Podobnie wykonawczy charakter ma realizacja innego tematu – zrozumienie istoty, opanowanie zasad i uczestnictwo w rzeczowej dyskusji. Przeprowadzenie zajęć „Jak się uczyć” skutkuje nabywaniem kolejnych umiejętności praktycznych, dotyczących np. koncentracji uwagi, efektywnych sposobów zapamiętywania. Uczeń ma także możliwość poznania metod relaksacyjno-koncentracyjnych (przy okazji realizacji tematu „Nieśmiałość” czy „Nowe sytuacje”), polepszenia umiejętności kontaktu („Sztuka porozumiewania się”) lub rozwiązywania konfliktów. Wiele

² Pragnę podkreślić, że M. Braun-Gałkowska na czas pracy nad tą książką podjęła obowiązki nauczyciela w Społecznym Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Batorego w Lublinie.

tematów jednak zasadniczo pobudza do refleksji: nad młodością i miłością, ich rozwojem i zaburzeniami. Autorka podejmuje również problem współżycia seksualnego w ścisłym związku z rozważaniami na temat odpowiedzialności i warunków udanych kontaktów międzyludzkich „w ogóle” (przyjaźń, odpowiedzialność, dawanie, przyjmowanie, wdzięczność, przebaczenie, tolerancja). Kolejny temat „ważny w wychowaniu” dotyczy m. in. negatywnych doświadczeń z życia rodzinnego, w tym konfliktów z rodzicami i rodzeństwem. Istotne, długoterminowe znaczenie tych zajęć polega na wyjaśnieniu prawidłowości rządzących życiem rodzinnym, co jest szansą przerwania łańcucha naśladowczego dziedziczenia nieprawidłowych postaw rodzicielskich i małżeńskich.

Respektując konieczność selektywności recenzji, chciałabym przedstawić jeden problem, który autorka określa jako wybór orientacji życiowej: „Być czy mieć”. Proponuje sporządzenie symbolicznych charakterystyk osób typu Bycio i Miecio oraz refleksję nad społecznymi następstwami ich postaw (np. jak odnosi się do swojej dziewczyny Bycio, a jak Miecio?). Materiał źródłowy do tych zajęć zawiera, oprócz klasycznych rozważań Fromma, fragment powszechnie znanej książki T. Jansson *W dolinie Muminków*. Analiza stanu psychicznego Paszczaka po skompletowaniu zbioru wszystkich znaczków z całego świata lepiej oddaje prawdę o wartościach i postawach niż niejeden trakt aksjologiczny. Jest to wielka umiejętność M. Braun-Gałkowskiej odnajdywania w popularnych bajkach i literaturze dziecięcej głębokiej prawdy o życiu i psychologicznej ich interpretacji.

Lektura całości recenzowanej książki, w tym wnikliwie dobranych tekstów Antologii, zgodnych z ogólną koncepcją pracy, wywołała u mnie przeświadczenie o rzeczywistej jej przydatności. Niebawem miałam możliwość praktycznej weryfikacji tego przeświadczenia, gdyż na podstawie projektu przeprowadzenia zajęć „Współżycie seksualne” przygotowałam się do niewątpliwie trudnej dyskusji z młodzieżą na temat dziewictwa. Jest to zatem moje osobiste doświadczenie uzyskanej pomocy w samorozwoju i za ten dar wyrażam moją wdzięczność.

BIBLIOGRAFIA

- Gurycka A., *Skuteczność szkolnego wychowania w aspekcie rozwoju orientacji podmiotowej dzieci i młodzieży*, „Edukacja” 1986, 3.
- Gurycka A., *Wprowadzenie* [w:] A. Gurycka (red.), *Podmiotowość w doświadczeniach wychowawczych dzieci i młodzieży*, t. 1, wyd. UW, Warszawa 1989.
- Muszynski H., *Zarys teorii wychowania*, PWN, Warszawa 1976.

SUMMARY

The book presented here is an attempt to provide help to all participants of an educational process in development and self-development (to teachers, youth, parents, religion teachers, etc.). The book constitutes a three-element whole. Part one contains some theoretical considerations (“what is education”) and projects for tutorial meetings – it is an attempt to render one’s own concept into specific tasks. The remaining parts – Volumes 1 and 2 – are an anthology of texts which make it possible for teachers to prepare such meetings. This is also a reading suggestion for the youth which is supplemented by a list of extra items. A reader then gets a heuristic program of realization of problems which, according to Braun-Galkowska, “seem to be important in education”.